

**Едуард Олександрович Музичук,**

*Академія праці, соціальних відносин і туризму (аспірант), м. Київ;*



<https://orcid.org/0009-0000-8695-8807>,

*e-mail: [edmuzychuk@gmail.com](mailto:edmuzychuk@gmail.com);*

---

## **СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ КОРУПЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ**

---

*Статтю присвячено вивченню сутності й особливостей корупції як об'єкта адміністративно-правового впливу. Зазначено, що становлення розуміння сутності корупції починає складатися на межі Нового часу, коли прогресивна думка тогочасних філософів окреслювала сутність правової поведінки, що вже не зазнавала впливу релігійних догм. Наголошено, що корупція є явищем, властивим кожній країні і кожному суспільству, незалежно від їх політичної, економічної або будь-якої іншої моделі функціонування.*

**Ключові слова:** корупція, адміністративно-правовий вплив, механізм адміністративно-правового регулювання, особливості корупції, адміністративне право, публічна служба, сутність корупції.

*Оглядова стаття*

### **Постановка проблеми**

Варто зауважити, що поступово завдяки якісному вдосконаленню державних антикорупційних механізмів в Україні, здійсненому в умовах поступової імплементації системних реформ, було досягнуто певного прогресу в запобіганні та протидії корупції в публічній службі в Україні. Проте станом на сьогодні кожен з антикорупційних органів України не є остаточно стабільним і сформованим, здійснює свою діяльність в умовах залежності від інших органів антикорупційної системи. З огляду на це провідним завданням стратегічного характеру, що постає перед вітчизняним державотворенням, є досягнення такого рівня розвитку державних механізмів і вітчизняної правової системи, щоб вітчизняні правові заходи, вжиті як відповіді на вчинення корупційного правопорушення, передбачали не лише покарання винної особи, а й створення нових і вдосконалення наявних нормативно-правових актів, що регулюють широке коло соціальних відносин.

### **Стан дослідження проблеми**

Необхідно зазначити, що в науковій літературі окремим проблемним аспектам з'ясування сутності й особливостей корупції як об'єкта адміністративно-правового впливу приділяли увагу різні вітчизняні та зарубіжні науковці. Зокрема, до цієї проблематики зверталися

В. Авер'янов, О. Алтуніна, Б. Бабенко, О. Бандурка, В. Бевзенко, Ю. Битяк, В. Василевич, В. Галуцько, М. Джафарова, О. Дудоров, Н. Дубина, П. Євдокимов, В. Іваха, Т. Кагановська, В. Кириченко, В. Кікінчук, А. Колодій, В. Лисенко, В. Нестерович, С. Ніколайчук, Р. Олійник, Ю. Оніщик та багато інших. Утім, вітчизняна наука адміністративного права досліджує здебільшого правові й управлінські процеси, аналізуючи їхню сутність, особливості, фактори впливу на них та їх походження. Водночас політичні фактори залишаються поза увагою вітчизняних дослідників.

### **Мета і завдання дослідження**

*Мета* статті – розглянути сутність та основні особливості корупції як об'єкта адміністративно-правового впливу. *Завданнями* статті слід вважати аналіз різних підходів до з'ясування сутності корупції, адміністративно-правового впливу, механізму адміністративно-правового регулювання, розгляд ключових особливостей корупції як об'єкта адміністративно-правового впливу.

**Наукова новизна дослідження** полягає в тому, що в ньому на основі узагальнення наукових поглядів учених, норм чинного законодавства та практики його реалізації втілене новітнє бачення особливостей корупції як об'єкта адміністративно-правового впливу.

### **Виклад основного матеріалу**

З точки зору історичного становлення розуміння сутності корупції починає складатися на межі Нового часу, коли прогресивна думка тогочасних філософів окреслювала сутність правової поведінки, що вже не зазнавала впливу релігійних догм.

Видатний італійський філософ Нікколо Макіавеллі порівнював корупцію з інфекційним захворюванням чи хворобою. «Спочатку її важко розпізнати, але легше лікувати, якщо ж вона запущена, то її легко розпізнати, алевилікувати важко», – зазначав він [1, с. 19]. Томас Гоббс бачив у корупції «корінь, з якого випливає в усі часи і за всяких спокус презирство до всіх законів» [2, с. 286].

Якщо говорити про сучасне розуміння корупції, то насамперед необхідно звернутися до довідникової літератури. У Словнику української мови, виданому у 1973 році, корупція визначається як підкупність, продажність урядовців і громадських діячів у капіталістичних країнах [3, с. 78]. Але ми не погоджуємося з тією частиною визначення, де йдеться, що корупція має місце лише в капіталістичних країнах, і вважаємо його таким, що було опубліковане під тиском і впливом радянського режиму. Натомість ми рішуче підтримуємо той факт, що корупція є явищем, властивим кожній країні і кожному суспільству, незалежно від їх політичної, економічної або будь-якої іншої моделі функціонування.

У Короткому словнику іншомовних слів корупція визначена як підкуп, продажність громадських і політичних діячів, посадових осіб, які використовують посаду, що вони обіймають, з метою особистого збагачення<sup>1</sup>.

Аналіз довідникової літератури дає змогу зауважити, що визначення поняття корупції розрізняються залежно від культурних, правових, соціально-економічних або інших особливостей, властивих конкретному періоду видання словника (довідника). Також зазначимо, що окремі діяння, які вважають корупцією в одному суспільстві, можуть не виявитися такими в іншому. Однак у кожному суспільстві можуть відбуватися дії, які засуджуються з культурних причин, а також мати місце очікування, що покладаються на суб'єктів надання публічних послуг.

Неурядова організація для боротьби з корупцією та дослідження рівня корупції у всьому світі Transparency International зводить сутність досліджуваної категорії до такої поведінки посадових осіб публічного сектора як публічних службовців, так і політиків, через яку вони самі або їхні близькі родичі неправомірно й незаконно збагачуються внаслідок зловживання публічними повноваженнями, що були їм надані<sup>2</sup>.

В. Нестерович зазначає, що «найчастіше термін „корупція” використовується у ході розуміння діяльності бюрократичного апарату і політичної еліти. Характерною ознакою корупції є конфлікт між діями посадової особи та інтересами її працедавця або конфлікт між діями виборної особи й інтересами суспільства» [4, с. 12]. Інші дослідники акцентують увагу, що «до корупції може бути схильна будь-яка людина, що володіє повноваженнями щодо розподілу якихось ресурсів, що їй не належать, на свій розсуд (чиновник, депутат, суддя, співробітник правоохоронних органів, адміністратор, екзаменатор, лікар тощо). Головним стимулом до корупції є можливість отримання економічного прибутку (ренти), пов'язаного з використанням владних повноважень, а головним стримувальним чинником – ризик викриття і покарання» [5, с. 295].

У правовій системі України, як стверджує В. Василевич, зокрема і у вітчизняній адміністративній галузі, вже давно існує визначення корупції як протиправного та абсолютно негативного явища для

---

<sup>1</sup> Корупція // Словник іншомовних слів : сайт. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=10416&action=show> (дата звернення: 01.06.2023).

<sup>2</sup> Що таке корупція? // Transparency International Ukraine : сайт. 20.07.2020. URL: [https://ti-ukraine.org/news/shho-take-koruptsiya/?fbclid=IwAR3SIzb6Paz8qoRw6v6K1v4ywdcJ8hF\\_6CWgHkU4BCtNyvB7xrRln3DCwY](https://ti-ukraine.org/news/shho-take-koruptsiya/?fbclid=IwAR3SIzb6Paz8qoRw6v6K1v4ywdcJ8hF_6CWgHkU4BCtNyvB7xrRln3DCwY) (дата звернення: 01.06.2023).

країни, її громадян і суспільства в цілому. Сфера вітчизняного кримінального права, наприклад, вже давно володіє якісно розробленими диспозиціями і конкретними суворими санкціями за вчинення особою корупційних діянь [6, с. 62]. Проте ми хотіли б зауважити, що галузь вітчизняного адміністративного права також має відповідне наукове підґрунтя для визначення сутності та характерних особливостей корупції як об'єкта адміністративно-правового регулювання. Адже адміністративне право традиційно є галуззю права, що прямо пов'язана із правовими особливостями функціонування держави, її органів, установ і відомств, їх взаємодією між собою.

Завдяки адміністративно-правовим дослідженням, проведеним українськими та деякими зарубіжними науковцями, було доведено те, що саме наявність протиправних корупційних інтересів у публічних службовців того чи іншого рівня є ключовим джерелом зловживання ними своїми службовими повноваженнями задля отримання протиправного прибутку або приховування факту отримання такої винагороди в минулому.

Щодо сутності адміністративно-правового впливу, то, відповідно до тверджень А. Денисової, останній можна визначити як один із проявів впливу права на широке коло суспільних відносин, свідомість та поведінку суб'єктів за допомогою системи об'єктивних (правових) та суб'єктивних (психологічних, ідеологічних, моральних тощо) елементів, які становлять механізм правового впливу та забезпечують його дієвість [8, с. 4].

Згідно з поглядами Ю. Фролова, однією із ключових особливостей адміністративно-правового впливу є особливе коло суб'єктів, на свідомість та поведінку яких він впливає. Це коло окреслено рамками суб'єктів адміністративного права. Зауважимо, що адміністративне право України характеризується великою кількістю суб'єктів, які мають різні повноваження та свої специфічні особливості [9, с. 551].

Сутність адміністративно-правового впливу на інституційному та організаційно-управлінському рівнях, на нашу думку, можливо осмислити шляхом аналізу адміністративно-правових механізмів. С. Бабанін наголошує, що в чинній системі адміністративного права України існують, хоча й не ідеальні, але доволі розвинені адміністративно-правові механізми запобігання і протидії корупції. Як зазначає дослідник, механізм адміністративно-правового запобігання корупції є визначеною чинним вітчизняним законодавством сукупністю взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, за допомогою яких здійснюється регулюючий вплив на суспільні відносини, у межах яких існують ризики вчинення корупційних діянь [10, с. 21].

Увесь спектр передбачених чинним законодавством України засобів запобігання та протидії корупції за галузевою належністю можна

поділити на дві великі групи: засоби кримінально-правового характеру та засоби адміністративно-правового характеру.

Адміністративно-правові засоби запобігання корупції вважаються найбільш поширеними з-поміж інших. Їх застосування має бути пріоритетним, оскільки забезпечує вплив на регульовані відносини на ранньому етапі, має попереджувальний вплив, утримує публічних службовців від учинення корупційних правопорушень, попереджає заподіяння шкоди. Правові засоби запобігання корупції доцільно поділити на правові стимули й антикорупційні обмеження. Зазначені правові засоби потребують забезпечення у вигляді системи підготовки правотворчих рішень. Більшість фахівців визнають, що саме заборони як правові засоби забезпечення високої організованості суспільних відносин, охорони прав і законних інтересів найбільш широко використовуються [10].

Юридичними засобами втілення заборон у життя є вираження їх у нормах, що охоплюють гарантії дії, юридичну відповідальність та особливу форму реалізації – дотримання.

У межах чинного адміністративно-правового механізму протидії і запобігання корупційним злочинам ми виокремлюємо дві ключові групи адміністративно-правових засобів запобігання і протидії корупції. Так, першу групу становлять ті чи інші попереджувальні заходи різного типу, а другу – притягнення до адміністративної відповідальності в разі невиконання особами, уповноваженими на виконання функцій держави та прирівняних до них, відповідних попереджувальних заходів.

До адміністративно-правових засобів першої групи можна віднести: обмеження для осіб, уповноважених на виконання функцій держави та прирівняних до них; засоби запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; адміністративно-правові засоби контрольного характеру.

Серед обмежень як адміністративно-правовий засіб запобігання і протидії корупції можна з-поміж іншого виокремити засоби заборони та зобов'язання осіб, уповноважених на виконання функцій держави та прирівняних до них. До заборон належать: заборона щодо використання службових повноважень в особистих цілях, заборона щодо отримання подарунків, заборона щодо зайняття іншими видами оплачуваної діяльності, заборона роботи близьких осіб, заборона розголошувати інформацію, що стала відомою у зв'язку з виконанням службових обов'язків, тощо [6, с. 385]. Крім того, до зобов'язань необхідно віднести обов'язок повідомлення безпосереднього керівника про конфлікт інтересів або обов'язок подання декларації про майновий стан, доходи та видатки. Ми повністю погоджуємося з твердженням деяких науковців про те, що правова держава потребує ефективних

правових механізмів недопущення зловживань і криміналізації публічної влади, легітимність якої багато в чому ґрунтується на довірі суспільства. Тож, на нашу думку, законодавець, створюючи такі правові механізми, має право висувати підвищені вимоги до репутації публічних службовців задля того, щоб у громадян не з'являлося сумнівів щодо моральних якостей, законності та безкорисливості дій таких осіб. Водночас А. Андреев вважає, що механізм адміністративно-правового регулювання визначається як сукупність правових засобів, структурне утворення, котре охоплює правові норми, акти застосування права та деякі інші елементи [11, с. 127].

Правовідносини необхідно вважати не стільки правовими засобами впливу на об'єкт правового регулювання, скільки ідеальною моделлю суспільних відносин, що описується правовою нормою. Норма права передбачає юридичний інструментарій приведення суспільних відносин до цієї моделі. Вказаний інструментарій становлять адміністративно-правові засоби. Місце засобів у механізмі правового регулювання доцільно визначити за формулою: мета – засоби – результат [12, с. 62]. Згідно із цією формулою механізм адміністративно-правового регулювання забезпечується комплексом адміністративно-правових засобів. У широкому розумінні правові засоби – це те, що дозволяє досягти обраної законодавством мети правового регулювання. Так, корупція як об'єкт адміністративного впливу є протиправним діянням, на кожен випадок вчинення якого має бути застосована відповідна реакція держави (в особі правоохоронних і антикорупційних органів), що полягає в законному адміністративному або кримінальному переслідуванні особи. Водночас сутність корупції як об'єкта адміністративно-правового впливу розкривається в системі характерних ознак.

1. Корупція охоплює значне коло суб'єктів, на свідомість та поведінку яких вона впливає. Пронизуючий «ерозійний» вплив корупції на поведінку і свідомість широких верств населення зводиться до того, що навіть приклади одиначної корупції, поза межами схем, особливо, коли вони залишилися безкарними, можуть впливати на діяльність широкого кола суб'єктів.

2. Рівень впливу корупції на окремих членів суспільства прямо залежить не стільки від рівня її публічного осудження в суспільстві, скільки від ефективності антикорупційної діяльності правоохоронних органів та від міцності штучно зведених державою «антикорупційних бар'єрів» на політичному, соціально-економічному, нормативно-правовому, інституційному, організаційно-управлінському, морально-етичному (світоглядному) рівнях.

3. Здатність корупції миттєво підлаштуватися під чинний політичний режим. Тому ми схильні погодитись із С. Лазаренком і К. Бабенком, які наголошують на тісному взаємозв'язку між корупцією в

державному апараті і особливостями політичного режиму, характерного для конкретної держави. Водночас дослідники зазначають, що політичний аспект корупції проявляється в тому, що вона безпосередньо пов'язана зі здійсненням публічної влади у всіх сферах соціального життя, а тому впливає на підготовку і реалізацію політичних рішень [15, с. 121]. Так само політика, яку проводить держава як у сфері запобігання та протидії корупції, так і в інших сферах, впливає на стан, структуру й динаміку корупції. Корупція як явище не може існувати поза межами влади. Вихідним моментом корумпованих відносин є наявність у суб'єкта корупції владних повноважень.

4. Ще однією особливістю корупції як об'єкта адміністративно-правового впливу є її універсальність для кожної з країн світу. Звичайно, що держави відрізняються за обсягами корупції та за ефективністю запобігання та протидії цьому шкідливому суспільному явищу. Проте констатуємо, що за сприятливих для корупції політичних, економічних та інших факторів вона за короткий проміжок часу зможе поширитися й кристалізуватися в суспільстві та державному апараті будь-якої країни.

5. Залежність від якості чинного адміністративно-правового законодавства держави, а саме конкретних правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері запобігання та протидії корупції в публічній службі, а також правових норм, що регулюють особливості публічної служби в країні в цілому.

## **Висновки**

Становлення розуміння сутності корупції починає складатися на межі Нового часу, коли прогресивна думка тогочасних філософів окреслювала сутність правової поведінки, що вже не зазнавала впливу релігійних догм.

Корупція є явищем, властивим кожній країні і кожному суспільству, незалежно від їх політичної, економічної або будь-якої іншої моделі функціонування. Водночас визначення корупції, що містяться в довідниковій літературі, різняться залежно від культурних, правових, соціально-економічних або інших особливостей, властивих конкретному періоду видання словника (довідника). Також окремі діяння, що вважаються корупцією в одному суспільстві, можуть не виявитися такими в іншому. Однак у кожному суспільстві можуть відбуватися дії, які засуджуються з культурних причин, а також мати місце очікування, що покладаються на суб'єктів надання публічних послуг. Саме наявність протиправних корупційних інтересів у публічних службовців того чи іншого рівня є ключовим джерелом зловживання ними своїми службовими повноваженнями задля отримання протиправного прибутку або приховування факту отримання такої винагороди в минулому.

Механізм адміністративно-правового регулювання забезпечується комплексом адміністративно-правових засобів. У широкому розумінні правові засоби – це те, що дозволяє досягти обраної законодавством мети правового регулювання. Так, корупція як об'єкт адміністративного впливу є протиправним діянням, на кожен випадок вчинення якого має бути застосована відповідна реакція держави (в особі правоохоронних і антикорупційних органів), що полягає в законному адміністративному або кримінальному переслідуванні особи. Водночас сутність корупції як об'єкта адміністративно-правового впливу розкривається в системі характерних ознак, зокрема: корупція охоплює значне коло суб'єктів, на свідомість та поведінку яких вона впливає; рівень впливу корупції на окремих членів суспільства прямо залежить не стільки від рівня її публічного осудження в суспільстві, скільки від ефективності антикорупційної діяльності правоохоронних органів та від міцності штучно зведених державою «антикорупційних бар'єрів»; корупція здатна миттєво підлаштуватися під чинний політичний режим; вона є універсальною для кожної з країн світу; вона залежить від якості чинного адміністративно-правового законодавства держав.

**Список бібліографічних посилань: 1.** Антикорупційна політика в Україні : навч. посіб. / А. С. Васильєв, С. С. Чернявський, В. І. Василюк та ін. Київ : Вид-во Нац. акад. внутр. справ, 2016. 115 с. **2.** Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / пер. з англ. Київ : Дух і Літера, 2000. 606 с. **3.** Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1973. Т. 4. 840 с. **4.** Нестерович В. Ф. Роль громадськості у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 3. С. 5–13. **5.** Політологічний енциклопедичний словник / уклад. А. М. Герасіна, В. А. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2015. 816 с. **6.** Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування : монографія / В. В. Василевич, Т. Е. Василевська, В. Ф. Нестерович та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка і В. А. Федоренка. Київ : Ліра-К, 2016. 524 с. **7.** Денисова А. М. Правовий вплив: природа та функціональне призначення. *Вісник Львівського університету*. 2012. № 55. С. 3–10. **8.** Фролов Ю. М. Суб'єкти адміністративного права: сутність та підстави класифікації. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2012. № 25. С. 549–557. **9.** Бабанін С. В. Поняття корупційного злочину в законодавстві України // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 31 берез. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2017. С. 21. **10.** Бабенко Б. А., Лазаренко С. Ж.



Корупція в системі вищої освіти: сутність, причини та наслідки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 2. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=812> (дата звернення: 01.06.2023).  
**11.** Андреев А. Механізм правового регулювання суспільних відносин: окремі аспекти щодо визначення поняття та особливостей. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 125–128. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.6.22>.  
**12.** Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Національне агентство з питань запобігання корупції на варті «попереднього» рубежу протидії корупції: основні проблеми та способи їх вирішення. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018. Вип. 3. С. 60–73.  
**13.** Лазаренко С. Ж., Бабенко К. А. Політико-правові та соціальні передумови корупції в органах державної влади. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 1. С. 120–122.

Надійшла до редакції 04.06.2023

Прийнята до опублікування 20.06.2023



## Muzychuk E. O. The essence and features of corruption as an object of administrative and legal influence

*The article states that the formation of an understanding of the essence of corruption begins at the turn of the New Age, when the progressive thought of contemporary philosophers outlined the essence of legal behaviour, which was no longer influenced by religious dogmas.*

*It has been emphasised that corruption is a phenomenon specific to each country and each society, regardless of their political, economic or any other model of functioning. At the same time, the definitions contained in the reference literature differ depending on the cultural, legal, socio-economic or other peculiarities specific to a particular period of publication of a particular dictionary (reference book).*

*It has been noted that the presence of illegal corrupt interests among public officials of one or another level is a key source of abuse of their official powers with the aim of obtaining undue benefits or concealing the fact of receiving such benefits in the past.*

*Attention is focused on the fact that the mechanism of administrative and legal regulation is provided by a complex of administrative and legal means. In a broad sense, legal means are those that allow to achieve the goal of legal regulation chosen by legislation. Thus, corruption as an object of administrative influence is an illegal act, for each case of which an appropriate reaction of the state (in the form of law enforcement and anti-corruption bodies) must be applied, which consists in the legal administrative or criminal prosecution of a person.*

*It has been emphasized that the essence of corruption as an object of administrative and legal influence is revealed in the system of characteristic features, in particular, corruption covers a significant range of subjects whose consciousness and behaviour it influences; the level of influence of corruption on individual members of society directly depends not so much on the level of public condemnation of it in society, but on the effectiveness of anti-corruption activities of law enforcement agencies and on the strength of “anti-corruption barriers” artificially erected by the state; the ability of corruption to instantly adapt to the current political*

*regime; universality for every country in the world; dependence on the quality of current administrative and legal legislation of states.*

**Key words:** corruption, administrative and legal influence, mechanism of administrative and legal regulation, features of corruption, administrative law, public service, essence of corruption.

